

Amalecto

DIHISTÒRIA GARRIGUENCA

i fins i tot de qualitat com es la
una d'elles del segle III, trobada
i estan molt malnada per el
feien soporar d'una cat
en l'actual terra
d'objectes, ho peles
de parets i parir
per l'alhivier
Considerables de
seu constatat
portança. Har
va descobrir
mai cr'hi ha
a fons, per qu
mencs part d
que varen vi
l'arqueologia
a refer enc

coneguda de trob
sabundo de trob
res, de uis impr
del mas
baugeres,

en aquesta planta desentana da, corresponent tres pisos.
que serveix per exalfer l'aigua de les baugeres del
la planta superior, el primer desentanat, canes presenta
les parets sense cap altre senyal d'interès, llatat del
desaigüe que passen posteriorment per la pret de l'alris
desenborada per unitja d'un senyal desguas cubert amb
d'interice cubert pel mateix material, sobre l'enala des-
cuberta primerament. L'absència total de pedra e inclis
de les parets per la quantitat de tegulae trobat en el

esteis fa sosponar que en època
no varen ser aprofitats tots
altre edificació; a pensar de
encara per una fina capa
seva utilitat com a foru, a
d'unes petxines d'otra, aut
confirmat en la suposició
Vl. la era gent opulenta
i de la nostra era
comunicacions poder menjar
es presenta com un fir més

complet, està envoltat i a tot el llarg de les parets i a
de distància presenta unes petites pilastres, de seple de -x-
per donar més fermesa al sostre que donia aquant ar
una de les piques del pis superior, de la qual se uben

SUMARI

1 Editorial

INVESTIGACIÓ

2 Conjunt lític núm. 7. La Garriga

Ramon Turón i Piquer

3 Breu història de les intervencions Arqueològiques a la vil.la romana de can Terrés.

Montse Tenas i Busquets. Lluís Vila i Bonamussa

9 La Garriga: Els pergamins documentals més antics

Jaume Oliver Bruy

14 La tradició musical a la Garriga (II)

Martí Sunyol i Genís.

16 La història que ens passa desapercebuda

Joan Costa i Riera

19 BIBLIOGRAFIA GARRIGUENCA (III)

Joan Hernandes i Oliveres

Portada:

VIL.LA ROMANA DE CAN TERRÉS

Fragment de ceràmica aretina

Dues vistes de l'excavació.

Fulls del diari d'excavació de l'any 1961.

EDITORIAL

Després d'un temps, força temps de silenci, surt finalment a la llum el número 5 de la revista **ANALECTA**. Alguns dels nostres lectors s'han estranyat de la tardança i, fins i tot, ens han fet arribar la seva estranyesa : No tornarà a sortir més la revista ? -han preguntat-. I tant que sí que sortirà ! Les ganes hi són i els continguts també. Ara bé, el motiu de la tardança en sortir a la llum és degut a un fet molt simple: el Centre d'Estudis Històrics no vol tenir deutes i per tant cada número sortirà quan es pugui pagar. Ens explicarem: el preu de la subscripció, tot i ser alt, no cobreix el cost de l'impressió de la revista i, per tant, hem de buscar la diferència per altres conductes. Pels quatre primers números vam comptar amb una subvenció de la Generalitat de Catalunya destinada a l'edició de revistes en català. L'any 1996, el govern català la va suprimir dels seus pressupostos i, per tant, ja no la vam tenir. Ara, però, a més de l'import de la subscripcions i d'algun anunci insertat a la revista -no volem pas que siguin gaires-, comptem amb el benefici que ens genera l'edició en fascicles de la **HISTÒRIA DE LA GARRIGA** de Josep Maurí Serra. Això ens dona un cert respir.

És per aquest fet -l'econòmic-, que el consell de redacció ha acabat per acceptar que **ANALECTA** no sigui una revista de peridiocitat regular. Sortirà quan tinguem garantida l'edició dels quatre números de la subscripció i, a hores d'ara, ja la tenim.

Podem avançar ja que el número 6 de la revista serà dedicat íntegrament a la figura de l'**Andreu Dameson**, personatge garriguenc poc conegut, polifacètic i excel·lent dibuixant, mort a l'Argentina, i del qual, el 1997, s'ha celebrat el centenari del seu naixement. L'edició d'aquest número de la revista serà subvencionat pel nostre Excel·lentíssim Ajuntament.

El Consell de Redacció

CONJUNT LÍTIC NÚM. 7. LA GARRIGA

Ramon Turon Piquer

De tot un seguit de prospeccions sistemàtiques iniciades a principis dels anys setanta, en la proposta d'investigació del Paleolític al Congost, es va localitzar un conjunt lític al Sud-Est del centre urbà de la Garriga l'any 1981. El tenim classificat com a Conjunt lític núm. 7. La Garriga, i es va donar a conèixer en la publicació esmentada en la bibliografia.

MATERIALS RECOLLITS:

El conjunt, trobat en diverses prospeccions, es compon d'un total de 7 peces de sílex localitzades en un espai relativament petit (2 m²). Del conjunt destaca una punta de les anomenades de llorer que ens permet situar cronològicament la troballa. També hi ha dues puntes, una osca, dos gratadors i un fragment indeterminat.

La resta de materials està constituïda per raspadors i burins de retoc pla o abatut i un gran nombre d'esclats.

CRONOLOGIA

La peça més destacada és la "punta de llorer", que pertany al període Solutrià dins del Paleolític Superior.

El Solutrià rep el nom del jaciment de Solutré (districte francès de la Saona i Loire), però per a la classificació s'utilitza el nom clàssic de Laugerie Haute.

DIVISIÓ DEL SOLUTRIÀ (Smith 1964, 1966)

PROTOSOLUTRIÀ: apareix el retoc pla.

SOLUTRIÀ INFERIOR: puntes de fulla de talla unifacial.

SOLUTRIÀ MITJÀ: talla bifacial per pressió (fulles de llorer)

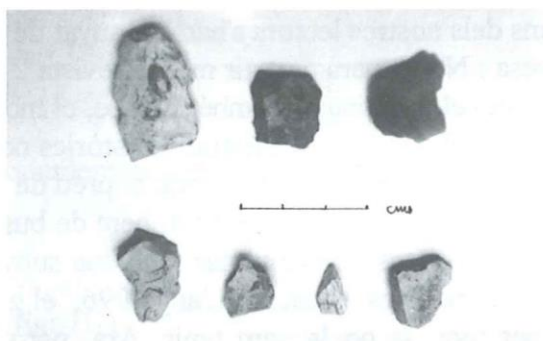
SOLUTRIÀ SUPERIOR: apareixen les puntes de "salze"

SOLUTRIÀ TARDÀ: puntes d'osca

A la Península es troben materials solutrians a la zona de Cantàbria, a Girona i al Parpalló.

A la península al solutrià més antic se li dona una antiguitat de 18.700 anys. Per a la datació més recent la de 14.900 anys (Bofinger i Davidson, 1977. Davidson, 1983: Fullola, 1979).

Concretant-nos a Catalunya els jaciments amb aquesta indústria són tots al NE: Serinyà, Cova d'en Pau, Reclau Viver, l'Arbred i Cau de Goges. Dos nivells estan datats en 17.700 i 17.320 anys d'antiguitat (J. Canal i Eudald Carbonell; 1979).

CONCLUSIONS:

El "Conjunt Lític núm. 7. La Garriga", pertany a l'anomenat període Solutrià Mitjà que, per paral·lelisme, es data en 16.000 anys d'antiguitat.

Els materials han estat trobats en posició secundària (sense estratigrafia original) en una superfície de 2 m², no havent trobat cap més indici en tot el camp ni rodalies. Es pot suposar que corresponen a un sol moment. L'escassa quantitat de peces i l'absència de nuclis fa pensar que no era una zona de fabricació d'instruments, sinó un lloc de pas o d'estada molt curta i d'un grup petit o d'un sol individu.

La zona, de gran visibilitat, molt propera a un afluent del Congost devia proporcionar cacera, peixos (?), fruits i plantes silvestres i, per descomptat, aigua.

De les peces es podria dir que, a més d'instruments per caçar (puntes de sageta), n'hi ha d'altres d'aplicació diversa (tallar la carn, rapar les pells...).

La materia primera utilitzada ha estat seleccionada prèviament: el sílex. Pel que fa a la fulla de llorer, probablement la matèria utilitzada no és pas de la zona de la troballa.

Sense poder arribar a més conclusions sí es pot dir que, no existint informació d'aquest període a les comarques properes, la troballa es doblement interessant.

BIBLIOGRAFIA

Turón, R. et alii. *Descoberta de materials paleolítics a les terrasses del Congost*. 1984.

Canal, J. Carbonell, E. *Catalunya Paleolítica*. 1989

Champion, Gable... *Prehistòria de Europa*. 1988

BREU HISTÒRIA DE LES INTERVENCIONS ARQUEOLÒGIQUES A LA VIL·LA ROMANA DE CAN TERRÉS

Montse Tenas i Busquets
Lluís Vila i Bonamussa

La història de la vil·la romana de can Terrés no es limita als quasi sis-cents anys d'ocupació romana sinó que també inclou les nombroses intervencions arqueològiques que, des de principis del segle passat, han estat responsables del coneixement actual de la vil·la. L'inici de les primeres campanyes de restauració del jaciment ha propiciat el retrobament de diverses persones que, en un moment o altre, han estat vinculades amb el descobriment de la vil·la, ja sigui de forma directa a través d'excavacions (Joan Hernandes, Ramon Pasqual, Josep Estrada, Emili Ramon, Jordi Pardo) o bé de forma indirecta a través de la roturació i el conreu dels camps on es troba soterrada (Joan Rocasalbes, Jaume Cors Marquès, Francesc Valls). Aquesta afortunada circumstància ens ha permès recollir molta informació referent al descobriment de la vil·la, informació de caràcter majoritàriament oral que altrament hauria desaparegut¹. Aquesta

Vista de l'excavació de la vil·la de can Terrés en l'estat actual

informació unida a les notícies bibliogràfiques recollides des de finals del segle passat ençà, és la que presentem tot seguit, amb ànim de contribuir a la història més recent de la vil·la romana de can Terrés.

1800 - 1850:

Les troballes arqueològiques més antigues de can Terrés no es refereixen pròpiament a la vil·la sinó a la capella de Santa Maria del Camí. Josep Maurí recull alguns documents de l'arxiu de can Terrés, datats a principis del segle passat, on es menciona la troballa de sepultures humanes pels volts de la masia i de la capella (J. Maurí, 1949:15). Tot i que és probable que es tracti de sepultures medievals relacionades amb l'esmentada capella, no es pot descartar la possibilitat que pertanyin a l'època romana. La proximitat de la via romana del Congost podria explicar la presència de les sepultures, ja que, sovint, les necròpolis romanes apareixen relacionades amb vies de comunicació.

1850 - 1900:

Al final del segle XIX pertanyen les primeres mencions escrites del jaciment, publicades a les memòries de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques i del Centre Excursionista de Catalunya (P. Alsius 1888; R. Arabia i Solanes 1880; E. Canibell 1878; J. Fiter 1881).

Tal com expliquen aquestes memòries, en aquest període, el jaciment conservava nombroses estructures romanes de caràcter monumental mig amagades sota el bosc d'alzines centenàries de la Xambonera. Aquests relats descriuen la vil·la com un gran edifici format per nombroses cambres i apartaments, alguns dels quals conservava fins i tot part de la coberta, en forma de volta. És d'especial interès la menció d'un mosaic, força trencat i amb la decoració perduda. Es tracta del primer testimoni de la decoració musical de la vil·la². També és de destacar el descobriment de dues peces constructives de marbre blanc (un fragment de cornisa i un altre de columna) que aparegueren pels volts de l'any 1870, en fer unes obres a la finca. Segons R. Arabia, soci fundador

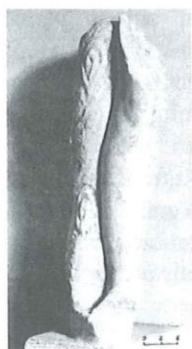
¹ Des d'aquestes pàgines volem agrair la col·laboració de Joan Rocasalbes, Francesc Valls i Jaume Cors per les valuoses informacions aportades durant les recents campanyes de prospecció i restauració de la vil·la, les quals han estat de gran utilitat per la delimitació del jaciment. Si disposeu de qualsevol altra informació sobre la vil·la (troballes fortuïtes, restes materials, fotografies antigues) us agrairíem que truquéssiu al telèfon 8718328 (El Punt, Ajuntament de la Garriga).

² Al museu Episcopal de Vic es conserva un mosaic d'*opus tessellatum* plicrom que podria pertànyer a la vil·la de can Terrés. Malauradament aquesta possibilitat no es pot confirmar, ja que el llibre d'entrades del museu només explica que el mosaic prové de la vil·la romana de la Garriga, sense especificar-ne el nom.

i president de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques, aquestes peces pertanyien a un edifici romà o poc posterior que relaciona amb un palau, unes termes o un gimnàs (R. Arabia 1880). La família Rosselló, aleshores propietària de la finca, conservava aquestes peces a l'interior de la capella de Santa Maria del Camí.

E. Canibell, soci fundador de la mateixa associació, esmenta que vers l'any 1878 els senyors Rosselló havien endegat una de les primeres excavacions de què hi ha constància. Aquesta intervenció va conduir al descobriment d'un dipòsit hidràulic que es va relacionar amb una instal·lació termal o amb una vil·la romana opulenta (E. Canibell, 1878).

L'erudit garriguenc J. Maurí esmenta que el canonge de Vic Jaume

FRAGMENT D'ESCLTURA
Marbre blanc. Segle II d. C.
Museu Episcopal de Vic

Collell també va dur a terme, en data indeterminada, algunes excavacions a can Terrés (J. Maurí 1949:15). És possible que fos el mateix canonge qui diposés al Museu Episcopal de Vic algunes de les restes arqueològiques més representatives del jaciment. Es tracta d'un fragment escultòric de marbre blanc³ i unes pintures murals.

³ També es menciona com a procedent de can Terrés un cap femení, molt desgastat, identificat amb la deessa Venus (I. Rodà, 1989:58-59). Segons J. Maurí (1949:16), l'esmentat cap no procedeix del jaciment de can Terrés, sinó de l'Olivar d'en Pedrals.

L'escultura, estudiada per l'arqueòloga Isabel Rodà, correspon a la cama dreta d'una estàtua masculina dempeus i ha estat datada al segle II dne (I. Rodà, 1989:68-69). Les pintures, en canvi, s'adscriuen a la primera meitat del segle I dne. Corresponen a la decoració de la part inferior d'una paret i estan constituïdes per un sòcol amb rombes i losanges coronat per un fris que combina poncelles de lotus i màscares de tipus lunar. Aquests motius pictòrics són característics del IIIer estil pompeïà i es daten entre els anys 25 i 45 dne (C. Guiral i A. Montalac, 1987:382). Malauradament, no se sap de quina part de la vil·la procedeixen aquestes troballes.

1900 - 1940:

Durant les primeres dècades del segle actual, el bosc de can Terrés va esdevenir escenari de l'aplec de la Mare de Déu del Camí, conegut també com la festa del bosc. Els documents de l'època esmenten el bosc com el "Teatre de la Naturalesa". De fet, les alzines i els roures centenaris del bosc gran de can Terrés van convertir-se en un escenari real en el qual s'estrenaren poemes dramàtics i obres teatrals de renom nacional. J. Rocasalbes, antic masover de can Terrés, recorda que amb motiu d'una d'aquestes estrenes s'habilità com a urinari públic un dels forns de la vil·la, situat en el marge del camí de Malhivern. La paret del forn es va encalar i s'hi va instal·lar una petita barana de canya com a tancament. No hi ha constància de la reutilització d'altres estructures arqueològiques, però ben segur que els murs i paviments de la vil·la, mig soterrats sota les alzines de la Xambonera, també haurien estat un magnífic escenari teatral. A més d'aquest detall anecdòtic, J. Rocasalbes recorda algunes de les estructures romanes que havien de desaparèixer amb la tala del bosc. La

concentració més important de murs es trobava a l'est de l'edifici dels banys. Així mateix, al límit oriental de la vil·la destacava la presència d'un mur aliniat amb el petit aqüeducte que, encara actualment, travessa el torrent de Malhivern. L'existència d'aquest mur, avui desaparegut, és un argument a favor del possible origen romà d'aquesta estructura. Deixant de banda el nucli principal de la vil·la, J. Rocasalbes també va efectuar algunes troballes pels volts de la capella de Santa Maria del Camí, on, a causa de les tasques d'ajardinament de l'entorn, van aparèixer dues tombes que van tornar a ser tapades per ordre del senyor Rosselló.

1940:

El bosc de la Xambonera va ser talat vers els anys 40 i la zona es va dedicar al conreu de cereals i d'avellaners. Per tal de facilitar el conreu, es va haver d'enderrocar bona part de les estructures de la vil·la que s'havien conservat dempeus. Els nivellaments de terra van comportar, fins i tot, la destrucció d'algunes estructures soterrades. Aquest va ser el cas d'una zona situada immediatament a l'est del que posteriorment es coneixeria com edifici dels banys, llavors encara per descobrir. Segons destaca Jaume Cors, els rebaixos efectuats per aplanar el terreny i preparar-lo pel conreu van posar al descobert tres paviments romans d'*opus testaceum*. Els tres paviments estaven arreglats en direcció nord-sud i van aparèixer associats a una gerra de ceràmica que va passar a mans de la família Rosselló. Els paviments, que possiblement pertanyien a l'àrea de treball de la vil·la (*pars rustica*), van haver de ser destruïts per possibilitar les tasques de conreu. Malauradament, no se'n conserva cap documentació gràfica.

La família Rosselló també va efectuar, en data desconeguda, una petita excavació al sector septentrional del jaciment, concretament al marge del camí de Malhivern. Aquesta excavació va donar com a resultat el descobriment d'unes estances pavimentades també amb *opus testaceum*. D'aquestes estances actualment només en roman el perfil de diversos paviments sobreposats, l'existència dels quals seria recollida per l'historiador local J. Maurí Serra al final dels anys 40 (J. Maurí, 1949:16).

1943 - 1947:

En data indeterminada, entre els anys 1943 i 1947, les tasques de rotura dels camps van provocar el descobriment fortuït d'una tomba al sector meridional del jaciment. La troballa la va efectuar J. Rocasalbes en llaurar els camps amb un tractor. Les relles del tractor van posar al descobert un esquelet, que va resultar arrencat sense que fos possible observar si els ossos presentaven connexió anatòmica. La manca d'elements de coberta o de contenció podria indicar que es tractava d'un enterrament en fosa simple, tot i que no es pot descartar que corresponguessin a un abocament o a una deposició secundària. Aparentment, l'esquelet pertanyia a una persona adulta. Segons l'autor de la descoberta, juntament amb els ossos va aparèixer un medalló que representava la cara de Colom a l'anvers i tres caravel·les al revers. El medalló gaudia d'una inscripció que J. Rocasalbes situa entre els anys 1700 i 1800. Ell mateix esmenta que va conservar el medalló durant alguns anys, però que actualment es troba

perdut. Aparentment no ha estat estudiat en cap ocasió, tot i que, segons recorda J. Rocasalbes, sembla que J. Maurí en tenia constància. Això no obstant, no el va incloure en el corpus d'història garriguenca. Si el medalló no formés part de la sepultura, hom podria considerar-la

amb la desapareguda església i monestir de Xixilona, filla del comte Guifré el Pilós que, segons la tradició, devia ser enterrada a la capella de Santa Maria del Camí (J. Maurí, 1949:15). A la Fundació Maurí de la Garriga es conserven diversos fragments ceràmics i escultòrics romans que J. Maurí va recollir de la superfície del jaciment, entre els quals destaca un bust femení d'alabastre força trencat i erosionat. L'abundància de materials arqueològics superficials va ser conseqüència directa de la gran alteració del subsòl provocada per la tala del bosc i per la rompuda dels camps.

HIPOCAUSTUM amb la resta de pilastres que sostenien el paviment del tepidarium i del caldarium

1961:

com un indicatiu de la zona d'enterrament de la vil·la. El caràcter fortuït de la troballa i la manca de documentació impedeix formular conclusions.

1940 - 1949:

En aquests anys, l'historiador garriguenc J. Maurí va dur a terme la primera prospecció exhaustiva del jaciment, la qual va ser publicada l'any 1949 al primer volum de la Història de la Garriga. Arran d'aquesta prospecció, J. Maurí va observar l'existència de diverses edificacions adscrites a diferents èpoques, entre les quals va destacar un dipòsit recobert amb estucs, algunes parets i paviments romans i un mur amb contraforts associat a una estructura absidial que va relacionar

L'any 1961 Joan Hernandes i un grup de col·laboradors de la Garriga (Mercè Hernandes i Vinent, Narcís Coma i Santamaria i Salvador Martín i Casals) va engegar una campanya d'excavacions arqueològiques destinada a excavar l'esmentada estructura absidial. La campanya va resultar d'una importància fonamental pel jaciment, ja que, tal com va destacar el canonge de Vic, mossèn Eduard Junyent, fou possible constatar que aquella estructura no corresponia a una església sinó que formava part d'un edifici molt més antic: els banys privats d'una vil·la romana (*balnae*). Concretament es van descobrir dues estances bessones que van ser identificades com les sales calentes dels banys: el *caldarium* (sala de banys calents) i el *sudatorium* (sauna). L'excavació del *caldarium* va resultar de gran interès, ja que va permetre la recuperació dels

principals elements del sistema de calefacció subterrània dels banys (*hypocaustum*). D'una banda es va constatar, *in situ*, les columnetes (*pilae*) que sostenien el paviment sobrelevat i que afavorien la circulació de l'aire calent per l'interior de l'esmentat paviment. El paviment va aparèixer totalment ensorrat i fragmentat. D'altra banda, es va documentar una gran quantitat de teules amb apèndix (*tegulae mamatae*) i de tubs ceràmics (*tubuli*) que originàriament havien folrat les parets de la sala formant un espai buit vertical a l'interior del qual també hi circulava l'aire calent (J. Hernandes 1992:3)⁴

1971 - 1977:

Deu anys després d'aquesta intervenció, l'any 1971, un aficionat local va reprendre, de forma asistemàtica, l'excavació de les sales calentes dels banys. J. Hernandes davant el fet, va sol·licitar aleshores la col·laboració del Departament d'Arqueologia de la Universitat de Barcelona per tal d'introduir una metodologia arqueològica a les excavacions. El Dr. Tarradell va organitzar un equip d'estudiants d'arqueologia que havien d'iniciar una nova campanya el mes de juny de 1972. Això no obstant, aquest mateix any, els terrenys, ben comunicats a través de carretera i ferrocarril, van ser venuts a un nou propietari. Aquest fet va provocar que es requerís, amb caràcter d'urgència, la intervenció de l'Institut de Prehistòria i Arqueologia

de la Diputació de Barcelona. Les excavacions es van dur a terme el mateix mes de juny, però en comptes de ser dirigides pel Doctor M. Tarradell ho van ser per Ricard Pascual (membre de l'Institut) i per Josep Estrada (membre de Museu de Granollers). Aleshores ja es va gaudir de la col·laboració de l'Ajuntament de la Garriga. Tot i que afortunadament els terrenys van continuar sen zona rústega, els resultats òptims de la primera campanya i la bona predisposició dels nous propietaris, els senyors Camp, van afavorir la continuació de les excavacions fins l'any 1977 en règim de camp de treball obert els caps de setmana. Aquesta llarga etapa d'excavació, de quasi sis anys de durada, va estar centrada, prioritàriament, en l'edifici dels banys, que va ser descobert i interpretat en la seva totalitat. El material recuperat va permetre oferir, per primera vegada, una cronologia àmplia del jaciment, que abastaria des del segle I aC fins el segle IV dC (J. Barberà i R. Pasqual, 1973; R. Pasqual, 1976 i 1977).

1983 :

Les excavacions sistemàtiques es van interrompre fins l'any 1983, moment en què l'àrea d'Arqueologia del Museu de Granollers endegà, sota la iniciativa del Servei d'Arqueologia de la Generalitat, una campanya de prospecció exhaustiva del jaciment. Aquesta campanya tenia per objectiu delimitar l'extensió de la vil·la, precisar-ne la cronologia i efectuar una nova documentació gràfica de l'edifici dels banys. La intervenció dirigida per J. Pardo i A. Bacaria, va permetre determinar una superfície mínima de 3.500 metres quadrats construïts, sense considerar el límit occidental de l'assentament. La dispersió dels materials i de les estructures va indicar l'existència de dos períodes d'ocupació destacats: la

fundació de la vil·la, establerta a mitjan segle I aC, i una segona etapa de reconversió i ampliació datada a finals del segle III dC (J. Pardo 1984; A. Pàmies i J. Pardo 1987).

1989 :

Les excavacions van romandre novament aturades fins l'any 1989, quan l'Ajuntament de la Garriga va sol·licitar la supervisió arqueològica d'unes obres de la Companyia Telefònica a la terrassa inferior del jaciment. Les obres afectaven una zona inèdita fins aleshores que no havia estat contemplada en la prospecció de 1983. La intervenció, efectuada per M. Tenas i finançada per la mateixa companyia i el Museu de Granollers, va permetre documentar una sèrie d'evidències estructurals datades entre el segle I aC i el II dC que determinaren el límit occidental del jaciment i ampliaren considerablement la superfície coneguda de la vil·la (J. Orri i M. Tenas 1990).

1993 - 1996 :

L'any 1993, la regidoria de cultura de l'Ajuntament de la Garriga va endegar el Projecte Arqueològic de can Terrés, el qual, per primera vegada, contemplava les necessitats globals del jaciment i en considerava no només l'excavació sinó també la protecció i la difusió. Els principals objectius del projecte són els següents: restaurar les estructures excavades de la vil·la, establir mesures de protecció del jaciment, continuar-ne la investigació i emprendre, a llarg termini, les tasques de difusió.

Des de l'any 1993 ençà s'han efectuat tres campanyes de restauració. Aquestes campanyes, dirigides per la restauradora S. Garriga amb la col·laboració dels

⁴ Aquests materials es conserven actualment a l'església de la Doma. Seran inventariats properament en el marc del Projecte Arqueològic de can Terrés finançat per l'Ajuntament de la Garriga. Aquest inventari també inclourà els materials procedents de la prospecció de J. Mauri i altres materials recuperats més recentment que es troben a la Fundació Mauri. Seria de gran interès poder documentar també els materials recollits en col·leccions particulars. Si disposeu d'informació, us agraïm que truqueu al 871 83 28.

arqueòlegs signants d'aquest article⁵, han estat centrades en la neteja del jaciment i en la restauració de l'edifici del banys (1993) i del mur de contrafort (1995). Arran d'aquestes intervencions ha estat possible documentar l'estratigrafia original d'algunes de les estructures restaurades com, per exemple, els fonaments del *praefurnium* (forn dels banys). Aquesta petita excavació ha permès determinar el moment fundacional de les termes, que ha estat fixat a la segona meitat del segle I d'ne en base a un fragment de Terra Sigillata Sudgàlica (forma Dragendorf 27) que va aparèixer encastat en un canal de desguàs d'aquesta sala.

Pel que fa a les mesures de protecció l'any 1994 l'Ajuntament de la Garriga va sol·licitar a la Generalitat la declaració de la vil·la com a Bé Cultural d'Interès Nacional, estatut que la reconeix com un dels jaciments arqueològics més importants del país i li confereix les màximes garanties de protecció per part de les institucions locals i nacionals. La declaració de BCIN, actualment en tràmit, precisa una delimitació exhaustiva del jaciment. Amb aquesta finalitat, l'any 1995 es va dur a terme una campanya de prospecció geofísica, efectuada per la fundació holandesa RAAP i una altra de prospecció arqueològica efectuada per ESTRAT. Ambdues campanyes van ser finançades per la família Camp. Els resultats comparats

d'aquestes intervencions han permès establir, de forma fidedigna, quina és la zona a protegir i serviran de base per planificar, en un futur proper, la continuació de les excavacions.

Les tasques de difusió de la vil·la van iniciar-se l'any 1994 amb l'edició d'un tríptic divulgatiu que es va presentar amb motiu de la festa de Corpus. Enguany l'Ajuntament de la Garriga ha iniciat un seguit de mesures divulgatives destinades a obrir el jaciment al públic i a les escoles. S'ha posat un especial interès en les activitats adreçades a les escoles de municipi i de la comarca ja que, fomentant el coneixement de la vil·la, s'està contribuint a respectar-la i a garantir-ne la conservació per a les generacions futures.

BIBLIOGRAFIA ACTUALITZADA SOBRE LA VIL·LA ROMANA DE CAN TERRÉS

La vil·la romana de can Terrés gaudeix d'un àmpli repertori bibliogràfic que reflecteix la importància històrica i l'interès que ha despertat a nivell de la investigació arqueològica catalana, hispànica i també europea. Si bé la majoria de cites fan referència als resultats de les diverses intervencions arqueològiques (J. Barberà i R. Pascual, 1973; R. Pascual, 1976 i 1977; J. Pardo, 1984; A. Pàmies i J. Pardo, 1986; J. Orri i M. Tenas, 1990; A. Bacaria, J. Pardo i M. Tenas, 1993; S. Garriga, M. Tenas i E. Sánchez, 1993; J. Orri i M. Tenas,

1993, núm. 12: 152-153.

Canibell, E. (1878), "Excursió a la Garriga", *Memòries de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques*, II.

Estrada i Garriga, J. (1955), *Síntesis Arqueològica de Granollers y sus alrededores*, Museu de Granollers, Granollers.

Estrada i Garriga, J. (1969), *Vías y poblamiento romanos en el territorio del Area Metropolitana de Barcelona*, Quaderns d'Edició Limitada i per a ús intern de la Comissió d'Urbanisme de Barcelona, núm. B-65.

Estrada i Garriga, J. (1993), *Granollers a l'antiguitat*, Revista del Vallès, Tarafa Editora de Publicacions S.L.

Estrada, J. i Villaronga, L. (1967), "La Lauro monetal y el hallazgo de Cánoves (Barcelona)", *Ampurias* núm. XXIX: 135-193.

Fernández Castro, M.C. (1982), *Villas romanas en España*, Ministerio de Cultura, Dirección General de Bellas Artes, Archivos y Bibliotecas.

Fiter, J. (1881), "Excursió col·lectiva a la Garriga lo dia 2 de febrer de 1881", *Bulletí de l'Associació Excursionista de Catalunya*, 32-33.

Garriga, S., Tenas, M. i Sánchez, E. (1993), *Vil·la romana de can Terrés. Memòria de la primera campanya de restauració* (mecanoscrit inèdit).

Gorges, J.G. (1979), *Les villas hispano-romaines. Inventaire et Problématique Archéologiques*, París.

Guiral, C. i Mostalac, A. (1987), "Las pinturas romanas del Musco Episcopal de Vic", a: *Jornades Internacionals d'Arqueologia Romana. De les estructures indígenes a l'organització provincial romana*

⁵ Les campanyes han estat planificades i desenvolupades per Estrat: Arqueologia, Restauració i Difusió (S. Garriga, M. Tenas i Lluís Vila). En la campanya de 1993 també hi va col·laborar Arqueociència (E. Sánchez, G. Vila i D. Oliveres) i el paleta garriguenc J. Casali. En la campanya de 1995 hi va participar el restaurador J. Cusó i es va gaudir de la col·laboració inestimable de la brigada municipal de l'Ajuntament.

- de la Hispania Citerior, volum 1: Documents de Treball, Museu de Granollers, pàg. 379-386.
- Hernandes, J. (1992), *Excavacions de les sales calentes dels banys de can Terrés* (manuscrit inèdit).
- Járrega Domínguez, R. (1995), "Aproximació a l'estudi de l'antiguitat tardana al Vallès Oriental", *Limes, Revista d'Arqueologia*, núm. 4-5: 63-77.
- Keay, S.J. (1988), *Roman Spain*, British Museum Publications, Londres. Traducció al castellà d'Editorial AUSA, 1992.
- López, J. (1993), "Termes de la vil·la romana de can Terrés", a: Mar, R.; López, J. i Piñol, Ll., *Utilització de l'aigua a les ciutats romanes*, Universitat Rovira i Virgili, Documents d'Arqueologia Clàssica. 0: 28-31.
- Maurí i Serra, J. (1949), *Història de la Garriga*. Hospitalet del Llobregat, Romargraf S.A., Volum I.
- Mora, G. (1981), "Las termas romanas en Hispania", *Archivo Español de Arqueología*, vol. 54, núm. 143-144: 37-86.
- Orbons, P.J. (1995), *Prospecció geofísica a la vil·la romana de can Terrés*. RAAP-Rapport 125, Stichting Raap, Amsterdam (manuscrit inèdit).
- Orri, J. i Tenas, M. (1990), "Darreres intervencions a la vil·la romana de can Terrés", *Lauro, Revista del Museu de Granollers*, 1.
- Pàmies, A. i Pardo, J. (1987), "La vil·la romana de can Terrés (La Garriga)", *Jornades Internacionals d'Arqueologia Romana*, Granollers.
- Pardo, J. (1984), *Excavacions a la vil·la romana de can Terrés (La Garriga). Campaña 1983*. Museu de Granollers, Àrea d'Arqueologia.
- Pardo, J. (1986), "La romanització del Vallès", *Estudis de Granollers i del Vallès Oriental. Aproximació al medi natural i a la història de Granollers*, Servei Municipal de Cultura de l'Ajuntament de Granollers.
- Pardo, J. (1990), "Transformació del paisatge i organització del poblament en època romana al Vallès Oriental", *Limes, Revista d'Arqueologia* núm. 0: 52-63.
- Pardo, J. i Pàmies, A. (1986), "La romanització", a: Estrada, J., Muntal, J. i Pardo, J. (coord.), *Els orígens del Vallès Oriental. Introducció a l'arqueologia de la comarca*, Museu de Granollers, Àrea d'Arqueologia.
- Pascual Guasch, R. (1976), "La Villa Romana de Can Terrés (La Garriga)", *Información Arqueológica*, núm. 20-21: 66-67.
- Pascual Guasch, R. (1977), "Las termas de can Terrés (La Garriga)", *Información Arqueológica*, 25.
- Rodà, I. (1989), *Catàleg de l'epigrafia i de l'escultura clàssica del Museu Episcopal de Vic*, publicacions del Patronat d'Estudis Ausonencs/Publicacions del Museu i Biblioteca Episcopal de Vic, Sèrie Catàlegs/2.
- Tenas, M. i Vila, Ll. (1990), "L'arqueologia al Vallès Oriental. Perspectives de futur", *Lauro. Revista del Museu de Granollers*, núm. 1.
- Vila, Ll.; Tenas, M. i Oliveras, I. (1993), *El Patrimoni Arqueològic de la Garriga*. San Cugat del Vallès, Editorial Rourich, Contrapunt Monografies.

Cullereta de tocador de bronze

LA GARRIGA: ELS PERGAMINS DOCUMENTALS MÉS ANTICS (segles X-XII)

Jaume Oliver

Aquest article és el primer d'una sèrie que es dedicarà als fons documentals en pergamí garriguencs. Tanmateix, per bé que aquesta sèrie s'ocuparà específicament dels diferents arxius garriguencs on es troben fons en pergamí, s'ha cregut oportú recollir en primer lloc tots els documents més antics, es trobin o no als arxius locals, localitzats fins avui. Es tracta d'un total de 13 diplomes datats entre els anys 966 i 1183, alguns d'ells inèdits. En aquesta edició s'ha seguit el criteri de transcriure els textos "in extenso", donant en un breu aparat euriístic les referències arxivístiques que permetrien l'accés als originals i les principals publicacions on s'han utilitzat.

No cal dir que aquest breu article no és el lloc més adient per estudiar detalladament el contingut dels documents. Hi ha, però, un aspecte que sí que es pot destacar: aquests documents primerencs fan referència a tres sectors ben diferenciats del terme de la Garriga. Efectivament, fora dels textos de contingut més genèric relatiu a l'organització parroquial (docs. 1 i 5), els altres, de caire privat, fan referència a tres sectors concrets i ben identificats del terme. El primer d'aquests és el sector septentrional, on a mitjans del segle XII, com a mínim, es trobaria la "domus" de Blancafort, que donaria nom al llinatge que en tenia la guarda i, més tard, esdevindria Can Blancafort del Molí. Aquesta última denominació li vindria per l'existència allí d'un molí fariner, la història del qual s'ha estudiat en aquesta mateixa revista (núm. 2-3, 1995). També aquí, A. Pladevall va establir (núm. 3, 1995) els vincles entre els Blancafort i els Santa Eugènia, castells del castell de Centelles. Tot i que es tracta simplement d'esments antroponímics, els textos reunits aquí permeten fer una aproximació als vincles de parentiu en el si del llinatge i veure que els seus dominis s'estenien a cada extrem de l'estret del Congost, a Osona i al Vallès (docs. 6, 7, 9, 10, 11).

L'altra zona ben documentada és la dels voltants de l'església de Sant Gervasi, probablement tota la zona inclosa entre les segones terrasses del Congost i el riu (docs. 3 [?], 4, 8, 13). Es tracta, en definitiva, d'una zona amb la forma d'un quadrat irregular situada aproximadament entre les runes de la vil·la romana de Can Terrés, Can Nualart, Ca Illa i el riu Congost.

Finalment, constitueix una altra zona les proximitats de la "domus" fortificada de Rosanes, la qual té una història indescoberta de la del poble de Llerona.

Full del Liber Antiquitatum de la Catedral de Barcelona de l'any 966, on apareix per primera vegada el nom de la Garriga

L'estudi que en féu l'historiador local J. Maurí (*Història de la Garriga*, I, Barcelona, 1949, p. 57-58) i el text publicat ara (doc. 12), on hi apareix la més antiga referència coneguda a una "torruella" anterior a la "domus", mostren clarament aquest extrem¹.

No es pot afirmar que la resta del terme de la Garriga estigués deshabitada als segles X-XII, ni tan sols que els tres sectors més ben documentats fossin efectivament els tres llocs privilegiats d'assentament, és a dir, de localització de residència i treball. No obstant, el propi contingut dels documents mostra que la seva existència es deu manifestament a la capacitat d'intromissió dels senyors locals en l'organització del treball pagès, aspecte que s'hauria de tenir en compte a l'hora de fer estudis més amplis, documentals o arqueològics, sobre qualsevol d'aquestes zones.

¹ Sobre Rosanes, cal dir que he rebutjat la possibilitat que la parròquia de "Orencana" documentada l'any 1054 (Maurí, op. cit., p. 49; s'hagi de relacionar amb el terme de la Garriga i no, com sembla més probable, amb Ronçana.

1

21 desembre 966.

El comte Borrell, el bisbe Pere, l'abat Landeric i Guitart, marmessors, publiquen el testament sacramental del comte Miró, en el qual llega, entre altres béns, l'església de Sant Esteve de la Garriga a la Seu de Barcelona, amb les seves esglésies sufragànies, la parròquia, els delmes, les primícies i els altres drets que li pertanyen.

Arxiu Capítular de Barcelona, Liber Antiquitatum IV, fol.18, núm. 56.

Traducció: Maurí, *op.cit.*, p. 38-46.

...et ecclesiam Sancti Stephani de ipsa Garriga, cum omnes ecclesias subiectas, cum ipsam parrochiam, decimis et primiciis et omne usu ipsius ecclesie pertinentia...

2

27 setembre 1008.

Audesind i Sunifred, preveres, Adalbert i Riquelda, marmessors del difunt Adroer, donen a la Seu de Barcelona una peça de terra regada situada al comtat de Barcelona, al Vallès, al terme de Sant Esteve de la Garriga, al lloc de Torruella.

Arxiu Capítular de Barcelona, Liber Antiquitatum III, fol. 98, núm. 253.

Referència: Maurí, *op.cit.*, p. 43-44.

In nomine Domini. Ego Seniofredus presbiter et Adalberto et Richelle femina donatores sumus ad domum Sancte Crucis et ad Sancta Eulalia de Barchinona. Manifestum est enim quia precepit nobis condam Adroario ut cartam donacionis fecissemus sicuti et facimus de pecia una de terra subreganea ad iamdictas Sancta Crucis et ad Sancta Eulalia de Barchinona nostra propria qui nobis advenit per manumissoria de Adroario, qui fuit condam, unde iudicium obligatum tenemus in nostra potestate a serie condicionis ordinante iudice aut per quacumque voce. Et est ipsa pecia de terra in comitato Barchinonense, in Vallense, in terminio Sancti Stephani de Garriga, in locum que dicunt Torrezela. Et affrontat de oriente in alveo Vallense, de meridie in terra de filiis qui fuerunt de Reimundo vicescomite et de occiduo in terra de filiis qui fuerunt de Adroario et de circii in terra de Reimundo vicescomite. Quantum infra istas IIIIor affrontaciones includunt sic donamus ad iamdicta Sancta

Cruce et ad Sancta Eulalia vel ad eius servientes totum ab integrum, cum exio vel regressio suo, ad vestrum proprium. Quod si nos donatores aut ullusque homo qui contra hanc ista carta donacionis venerit ad inrumpendum non hoc valeat vindicare sec ompono aut componamus vobis ipsa terra in vinculo et in dupplo cum omni sua immelioracione et in antea ista carta donacione suam habeat firmitatem modo et omnique tempore.

Facta carta donacione V kalendas october anno XII regnante Roberto rex.

Audesindus presbiter SSS., Seniofredus presbiter SSS., s+num Richelle femina, qui ista donacione fecimus et firmar rogavimus. S+num Bernardo, s+num Ermemir, s+num Bonefilio.

Mirone presbiter, qui scripsit et SSS. die et anno quo supra.

3

29 novembre 996/1031.

El regud ven a uns particulars la quarta part d'una terra situada al comtat de Barcelona, al terme de Sant Esteve de la Garriga, al Congost, per 16 sous.

Arxiu Nacional de Catalunya, fons Espona, perg. núm. 2.

Document en bastant mal estat.

(...) Ellregud femina vinditrice sum (vobis) (...) Ermenell femina (...) Per anc scriptura vindici(one) (vinditrice) sum vobis (...) ipsa terra culta vel erma, ipsa quarta parte mea propria quod abeo in comitatum (Barchinonense), in terminio Sancti Stefani martir de ipsa Gariga, in Congust, super ipsu Frager, que michi advenit per comparacione (...) afrontat (hec) omnia suprascripta de oriente in tera de nos (...) Pradurs, de meridie in tera de te (...) (de occi)duo in ipsa via, de circi in tera de Sancti Petri. Quantum infra istas afrontaciones includnt sic vinditrice (...) ab integrum cum exio vel regressio suo ad vestrum proprium et in propter precium solidos XVI in rem placentem (...) de non remansit. Et est manifestum quem vero predicta ec omnia de meo iure in vestro trado dominio (et potestate) (...) vestrum proprium. Quod si me vinditrice aut ullusque omo que contra ista charta vindicione venerit pro inrumpendum (...) non valeat vindicare set componat aut componam vel in duplo et in vinculo cum suam immelioracionem et (i)sta vindicio firma permaneat modo vel omnique tempore.

Facta ista carta vindicione IIII kalendas ianuarii (...) regnante Robertu rege.

Sig+num Ellregud femina, que ista carta vindicione fecit e firmavit (...) rogavit. Sig+num Guitard, sig+num (Vincemal), sig+num Vives.

(...)dalegus presbiter, que scripsit die et SSS. anno (quo) supra.

4

11 novembre 1091.

Guisla dóna a la Seu de Barcelona un mas tingut en alou situat al comtat de Barcelona, al Vallès, als termes de la parròquia de Sant Esteve de la Garriga.

Arxiu Capitular de Barcelona, Liber Antiquitatum, III, fol. 98, núm.. 252.

Referència: Maurí, *op.cit.*, p. 44.

In Dei nomine omnipotentis. Ego Guisla donatrix sum Domino Deo et canonice Sancte Crucis Sancte Eulalie per remedio anie mee et parentum meorum atque filiorum omnem meum alaudium quod habebam ad ipsa Garriga, in parrochia Sancti Stephani predice Garrice, hoc est, mansum unum cum suis pertinenciis et cum terris cultis et heremis et arboribus diversi generis. Advenerunt michi prescripta omnia per vocem genitorum meorum sive aliis quibuslibet modis. Sunt prescripta omnia in comitatu Barchinonensi, in Vallense et infra terminos predice parrochie Sancti Stephani. Quam ibi habeo vel habere debeo sic dono Domino Deo et prefate canonice totum ab integro cum suis affrontacionibus et cum exiis vel regressiis earum ad suum plenissimum proprium. Si quis vero contra han donacionem venerit ad inrumpendum nil valeat sed componat predicta omnia in dupplum et postea [hec, cancel.lat] maneat hec donacio perhenniter firma.

Actum est hoc III idus novembris anno XXXII regni Philippo regi.

Sig+num Guisla, qui hanc donacionem feci firmavi et testes firmare rogavi. Sig+num Arnalli maiori, s+num Sendredus Sanlani. SS. Sendredus levita. S+ Arnalli sacerdotis.

Petrus sacer et monachus, qui hanc donacionem rogatus scripsi et sub SSS. die et anno prefixo.

5

14 setembre 1139.

El bisbe Arnau de Barcelona dóna a Santa Maria de l'Estany i al seu prior Guillem, perpètuament, l'església de Sant Esteve de la Garriga amb els delmes, primícies i oblacions, i les esglésies sufragànies de Sant Pere de Vallcàrquera, Sant Cristòfol de Monteugues, Sant Pau de Montmany i Sant Gervasi, amb les

corresponents rendes eclesiàstiques, tot retenint per a la Seu el sínode.

Arxiu de la Corona d'Aragó, pergamins de Ramon Berenguer IV, núm. 102.

Arxiu Capitular de Barcelona, Diversorum C (C), núm. 488, còpia autoritzada per Francesc de Plantada, vicari i notari públic de Manlleu, el 4 d'octubre de 1364.

Arxiu Capitular de Barcelona, Diversorum C (C), núm. 502, còpia autoritzada per Guillem d'Aiguasenos, prevere i notari públic de Sant Quirze, el 5 d'octubre de 1365.

Traducció: Maurí, *op.cit.*, p. 47-48.

In Dei nomine. Ego Arnallus, Dei gracia Barchinonensis sedis episcopus, una cum conventu canonicorum michi commiso sicut mos ecclesiasticus est et kanonicum maiorum ecclesiarum dare et benefacere minoribus, concedimus Domino Deo et ecclesie Sancte Marie Stagni et Guillelmo priori et successoribus suis et clericis ibidem regulariter degentibus perpetim ad habendum et possidendum ecclesiam, scilicet, Sancti Stephani de ipsa garriga cum decimis et primiciis et oblacionibus universis et cum omnibus que eadem ecclesia Sancti Stephani habere videtur vel deinceps iuste assequi poterit et cum suffraganeis ecclesiis quas habet: ecclesiam, videlicet, Sancti Petri de Valle Charchara et ecclesiam Sancti Christofori de Munt d.Egues et ecclesiam Sancti Pauli de Muntman et ecclesiam Sancti Gervasii cu m decimis et primiciis et oblacionibus cunctis et cum omnibus que prelibate ecclesie modo videtur habere vel quecumquemodo deinceps iuste assequi poterint ad faciendum exinde quicquid ad honorem Dei facere, stabilire ac disponere voluerint prior et clerici prephati loci Sancte Marie Stagni, salvo iure et reverencia barchinonensis episcopi et sedis. Retinemus namque in predicta ecclesia Sancti Stephani ipsum sinodum. Si quis laiqua utriusque sexus persona ista scripta infringere voluerit cum Iuda traditore in inferno damnetur.

Actum est hoc XVIII kalendas octobris anno tercio regnante rege Leudovico iunioris.

Sig+num Guillelmi barchinonensis episcopi, + Arnalli, Dei gracia Barchinonensis (...), s+ Petri primitherii atque levita, s+num Berengarii levita, s+num Bernardi Berengarii degani, Raymundis Dei gracia Ausonensis episcopus, + Raimundi Bernardi subdiachoni, s+num Guillelmi Rodlandi, s+ Bernardi subdiachoni, s+ Petri redostensis subdiachoni, s+ Ermengaudi sacer, s+ Petri archilevite, s+ Ermengaudi, gracia Dei Sancti Cucuphatis abbas, s+ Ugonis subdiachoni, s+ Berengarii de Terracia, s+ Berengarii levite, sig+num Poncii subdiachoni.

Guillelmus prior, qui hoc scripsit die et anno quo supra +.

6

28 octubre 1156.

Bernat de Blancafort, fill de Pere de Santa Eugènia i Dolça, signa com a testimoni l'oblació que fan els seus pares del seu germà Pere com a canonge de la Seu de Vic.

Arxiu Capitular de Vic, calaix 6, núm. 1747.
Referència: Pladevall, *op.cit.*, p. 4.

7

1172.

Bernat i Ramon de Blancafort signen com a testimonis el permís concedit per Ermessenda d'Aiguafreda al seu gendre Hug de Salitja per vendre a Pere Berenguer, sagristà de Vic, un alou situat a Viladrover i altres llocs.

Arxiu Capitular de Vic, calaix 6, núm. 2348.
Referència: Pladevall, *op.cit.*, p. 4.

8

5 juny 1173.

Berenguer, prior de Santa Maria de l'Estany encomana a Arnau de Pedró, a la seva esposa Rufa i als seus fills el mas que fou dels difunts Berenguer de Sant Gervasi i la seva esposa Boneta, situat al comtat de Barcelona, a la parròquia de Sant Esteve de la Garriga, al lloc de Sant Gervasi i a altres indrets, salvats els drets del monestir sobre unes vinyes i els que tenen altres senyors en el mas, per un període de 10 anys. Durant aquest temps, Arnau i Rufa donaran anualment als fills de Berenguer i Boneta una eimina de blat, lleties i ordi. Lliuren al monestir, a més, 10 sous en moneda de Barcelona per aquest encomanament.

Arxiu Capitular de Vic, Calaix 6, perg. núm. 2423.

Sit notum cunctis presentis atque futuris quod ego Berengarius, prior Sancte Marie Stagnensi, cum omni mea congregacione, nos simul comendamus tibi Arnallo de Petroni cum uxor tua Rufeia et filios vestros I nostrum mansum cum omnibus suis pertinenciis et affrontacionibus et cum exiis et regressiis suis, exceptas ipsas vineas quas in predicto manso sunt, quas nobis retinemus. Sicut Berengarius de Sancti Gervassii et uxor

eius Boneta tenebant ad diem obitum illorum, sic comendamus vobis exceptas predictas vineas, salvos nostros directos et de omnesque seniores unde illos honor tenebant, id sunt, domos et terras et arboribus de diversis generis. Et est hec omnia in chomitatu Barchinone, in parrochia Sancti Stefani Garrice, in loco vocitato Sancti Gervassii et in aliis plurimis locis. Omnia supradicta comendamus vobis in tale pacto quod teneatis et explectetis ad servicium nostrum et de predicta nostra mater ecclesia et ad salvamentum de predictos infantes iamdicto Berengario et uxor eius Boneta usque ad decem annos, idem de ista festa Sancti Michaeli prima veniente usque ad predictos decem annos venturos. Et mitatis in antea emina I de blad, lenticulas et ordeï per unumquemque annum ad predictos infantes supradicto Berengario et de uxor eius Boneta in hoc quod melius possitis ad vestrum sensum multiplicare et crescere usque ad predictum terminum. Et ego Bernardus prior accipio de vobis acceptores propter istam comendacionem decem solidos bona monete barchinonense curribile. Si quis hoc disrumperit in duplo componat et insuper hoc scriptum firmum sit.

Actum est hoc nonas iunii anno XXXVIII regni Lodoici regis iuniorii.

Berengarius prior, qui hoc firmo +. Bernardus sacerdos, Raimundus levita +, Guillelmus sacerdos +, Poncius sacerdos +, Petrus de Archanova +, Bernardus sacerdos SSS.

Guillelmi Olivarii sacerdotis, qui hoc scripsit die et anno quo SSS. supra.

9

11 agost 1177.

Bernat de Blancafort i Ramon de Blancafort signen com a testimonis la donació que fa el seu germà Pere Gros a Guillem de Mont-ral, amb la condició que aquest els ajudi en la defensa dels seus honors a Osona i al Vallès.

Arxiu Capitular de Vic, calaix 6, núm.

10

14 juliol 1179.

Bernat, Berenguer i Ramon de Blancafort signen com a testimonis l'exvacuació que fa el seu germà Pere Gros al monestir de Sant Cugat del Vallès del mas Lledó, situat al comtat de Barcelona, a la parròquia de Sant Feliu de Canovelles.

Edició: J. Rius, *Cartulari de Sant Cugat del Vallès*, II, Barcelona, 1947, doc. 1123.

11

1183.

Bernat i Ramon de Blancafort signen com a testimonis la donació que fa el seu germà Pere Gros al monestir de Santa Maria de l'Estany del delme de la parròquia de Santa Coloma de Vinyoles.

Arxiu Capitular de Vic, *Cartulari de l'Estany*, fol. 32 r°.

Referència: Pladevall, *op.cit.*, p. 4.

12

11 abril 1189.

Ramon de Rosanes i la seva esposa Sança lliuren el seu fill Ramon com a clergue i canonge de la Seu, juntament amb el mas d'Esmoladora, situat entre les parròquies de Santa Maria de Llerona i de Sant Esteve de la Garriga, i la desena part dels drets que tenen a la parròquia de Llerona.

Arxiu Capitular de Barcelona, *Diversorum B* (1-2), perg. núm 536.

Liber Antiquitatum III, f. 130, doc. 337. Amb afegits posteriors?

Referència: Maurí, *op.cit.*, p. 53.

In Dei nomine (...) quod ego Raimundus de Rosanis et uxor mea Sancia damus et offerimus Deo et barchinensi ecclesie Sancte Crucis Sancteque Eulalie (...) clericus et canonicus ipsius ecclesie ad serviendum ibi Deo in vita et in morte. Et damus Deo et canonicis ipsius sedis (...) presentibus et futuris mansum nostrum de Esmoladora cum omnibus suis pertinentiis et tenedonibus cultis et heremus quam habemus et (habere debemus in comitatu) Barchinone, in parroechiis Sancte Marie de Laurona et Sancti Stephani de Garriga, et omnem nostram decimam partem (...) habemus et (habere debemus in) prefate parrochie de Laurona, cum introitibus et exitibus suis et cum omnibus huic predicto honori pertinentibus tradimus in hereditate proprie et libera ipsius canonice ad suum proprium, liberum et franchum alodium ad quicquid episcopus et canonici ibi et exinde facere voluerint, sine vinculo ullius hominis vel femine et sine ullo nostro nostrorumque retentu. Si quis hoc fregerit supradicta in duplo componat et insuper hoc donum omni tempore permaneat firmum.

Actum est hoc III idus aprilis anno MCLXXXVIII.

S+ Raimundi de Rosanis, s+ Sencie uxoris eius; s+ Guillelmi, s+ Bernardi, s+ Arnalli, s+ Raimundi filiorum eorum, predicti qui hoc laudamus et firmamus firmarique rogamus. S+ Berengarii de Serriano, s+num Petri presbiteri, s+ Gerals de Bitulona.

S+num Petri de Corroni scriptoris, qui hoc scripsit die et anno quo supra.

13

11 de juny 1193.

Bernat, cavaller de la Garriga, i el seu fill Arbert donen a Vives de Sant Gervasi i a la seva esposa Ermessenda una peça de terra amb aigua per regar situada a la parròquia de Sant Esteve de la Garriga, al lloc anomenat Borina, amb la condició que els en donin 1/5 de la collita. Vives i Ermessenda, a més, lliuren 4 sous en moneda de Barcelona per aquesta donació.

Arxiu de Can Tarrés (Fundació Maurí), perg. núm. 377.

Referència: J. Maurí, *op.cit.*, p. 419.

Sit notum cunctis quod ego Bernardus, miles de ipsa Garriga, et filius meus Arbertus damus tibi Vives de Sancto Gervassio et coniux tue Ermessende et proieniei vestre atque posteritate, videlicet, pecie una teree cum aqua ad rigandum quem nos habemus et tenemus in chomitatu Barchinonense et in parrohechia Sancti Stephani de Garrice, in loco nominato ad ipsa Borina. Et terminatur hab oriente et a circici in honore de nos donatores, a poniente in honore de Sancti Michaelis et a meridie in honore de nos receptores. Sicut hab his terminatur et concluditur sic damus vobis predictis et vestris sive proieniei atque posteritati vestre ad vestrum vestrorumque salvamentum ut teneatis et habeatis et possideatis et expletetis, sub tali condicione ut donetis nobis et successoribus nostris de fructu quod Deus ibi dederit V^a parte et insuper teneatis et habeatis ad nostrum sufficienter servicium. Per hac donacione haccepimus a vobis III solidos numorum Barchinone curribilum. Si quis hac predicta fregerit in duplo componat et insuper remaneat firmiter nunc et in eternum.

Actum est hoc V^o idus iunii anno Domini M^oC^oXCta III.

S+num Bernardi de Garrice, miles, s+num Arberti, filii eius, nos qui hoc donum iussimus scribere, firmavimus testesque firmare rogavimus. S+num Berengarii de ipso Vineal, s+num Arnalli Borelli, s+num Cerveio, nos uius rei testes, qui hoc firmavimus. Berengarius sacerdos, qui hoc firmo SSS. S+num Guillelmus sacerdos SSS.

Bernardus presbiter, qui hoc scripsit die et anno quo supra SSS.

LA TRADICIÓ MUSICAL A LA GARRIGA (II)

Martí Sunyol i Genís

Com dèiem en acabar l'article anterior,¹ la vida musical a la Garriga va tenir des de principis de segle fins al juliol de 1936 dos eixos importants: el cor claverià l'"Aliança" fundat l'any 1910 i l'"Orfeó Garriguenc" creat per Josep Aymerich l'any 1919. A fi de donar més claredat a l'exposició del que varen significar, parlarem separatament de l'un i de l'altre, des de la seva fundació fins a l'esdeveniment de la guerra civil espanyola.

No podem deslligar la naixença de l'"Aliança", i la d'altres cors germans en altres pobles i ciutats de Catalunya, de l'obra de Josep Anselm Clavé i del que aquesta va significar en la vida social i musical catalana. No es pot dir que aquell moviment fos esporàdic, sinó que nasqué de les circumstàncies de l'època.

Les convulsions socials derivades de la Revolució Francesa varen traslladar el fenomen musical dels palaus reials o principescos (que tenien els seus mestres de música i agrupacions instrumentals) a les capes populars, i aquest fet veiem que s'esdevé durant el segle XIX, apareixent uns fenòmens semblants a França, Alemanya i Suïssa.

Una personalitat com la de Josep Anselm Clavé, d'esperit inquiet, que portà a terme múltiples activitats (musicals, polítiques, editorials, empresarials, periodístiques...) va saber agermanar els ideals humanitaristes amb els revolucionaris que germinaven en la societat al cor de les masses treballadores de Catalunya a través de les agrupacions corals que fundà, com l'"Aurora" i la "Fraternitat" que era, alhora, una societat d'auxilis mutus i que va donar lloc a les "Societats euterpenses" que foren l'origen dels cors claverians. Els grans festivals celebrats als jardins Euterpe varen demostrar la importància i la força vertebradora de l'obra claveriana entre la classe treballadora. Val la pena transcriure les paraules que J.A. Clavé escrivia en una carta l'any 1864: *"... los fines primordiales de la institución Euterpe sabidos son de todos: morigerar e instruir a los obreros, despertar en su alma aletargada un sentimiento de amor y admiración hacia lo grande, hacia todo lo bello; destruir de raíz el germen de los vicios que embrutecen, pervierten i degradan a la inexperta juventud de los campos y los talleres, y estrechar los sagrados vínculos de la fraternidad entre todas las clases sociales. He aquí el más poderoso de sus medios: el cultivo del divino arte de la música..."*

L'arrelament de l'obra claveriana l'indica el fet que ja l'any 1864 hi havia a Catalunya 85 cors de Clavé amb un total de

2.725 cantaires. Aquestes agrupacions corals d'homes sols tingueren, doncs, tanta o més importància en el camp social que en l'estrictament musical. Solien cantar obres escrites pel propi Clavé, algunes de regust líric i popular com "Les flors de maig", altres enaltint el treball i el progrés com "La maquinista", i no hi faltaven les de vocació política com "La revolució" o l'adaptació coral de la Marsellesa.

A la Garriga, en els baixos del cafè Alhambra, situat al carrer de Calàbria on encara hi ha el cinema del mateix nom, es va fundar el cor d'homes l'"Aliança", essent-ne el primer president Lluís Vila i Martí, i mestre director en Frederic Rodoreda. La seva activitat principal era preparar la cantada de les Caramelles de Pasqua. Una de les joies més preuades pels cors claverians eren les pròpies senyeres; la de l'"Aliança" va ser estrenada l'any 1911 i en l'acte d'ofrena el compositor Enric Morera va dedicar-li la partitura "La nostra senyera". L'interès d'aquest cors era crear una cèl·lula social de bona companyonia a l'ampar dels mateixos ideals de germanos i d'auxili mutu predicats per Clavé.

L'any 1912 hi ha un canvi de director. Se'n fa càrrec un jove músic garriguenc, Josep Aymerich. És sota la seva batuta que el cor pren part en un concert organitzat per la Creu Roja l'any 1914. Les cançons interpretades són les usuals en molts cors claverians: obres del propi Clavé, de Casademont, d'Enric Morera... Havent ja arribat a una ferma consolidació, l'any 1916 hi ha un nou canvi de director, i Martí Llobet substitueix Josep Aymerich.

L'Aliança va seguint pels camins propis dels cors de Clavé, assistint als diversos Aplecs que se celebren, actuant en les cantades de Caramelles i l'any 1921, dirigida ja aleshores pel granollerí Aureli Font, guanya el primer premi en el Concurs local de Pasqua amb l'obra "La Brema", davant de l'Orfeó Garriguenc.

¹ veure ANALECTA núm. 4, octubre/desembre 1995

A més de cantades de caramelles, l'Aliança ofereix alguns concerts i cal destacar els que va donar a Perpinyà al Centre Català i al Centre Espanyol. És una època d'esplendor i el 21 d'octubre de 1921 dona un concert amb solistes i el violoncel·lista Joan Coll a la Garriga. L'any 1935, a la Fira-Concurs de Caldes de Montbui obté el Primer Premi interpretant "Les flors de maig" de Clavé.

Es dona la curiosa circumstància que el dia 19 de juliol de 1936 -quan hi ha la insurrecció del General Franco contra el govern de la República- l'Aliança celebrava les seves noces d'argent. Els actes poden dur-se a terme només en part per aquesta causa. L'inici de la guerra civil fa que s'hagin d'interrompre certes activitats. La guerra s'inicia en un moment esplendorós del cor l'Aliança, però ben aviat ha d'emmurdrir. Les circumstàncies polítiques del moment no devien fer aconsellable la seva continuïtat.

Del que va significar la postguerra pel cor l'Aliança en parlarem més endavant en un nou capítol.

L'any 1920, com ja havíem dit, el músic garriguenc Josep Aymerich fundà l'Orfeó Garriguenc, després de dirigir durant els quatre anys abans "El cançoner popular".

Si, en parlar de l'Aliança, hem fet referència a Josep Anselm Clavé i a la seva obra, en referir-nos a l'Orfeó Garriguenc no podem deixar de parlar de l'obra i l'empremta que va deixar Lluís Millet en la vida musical de Catalunya dins el context polític-social del moment.

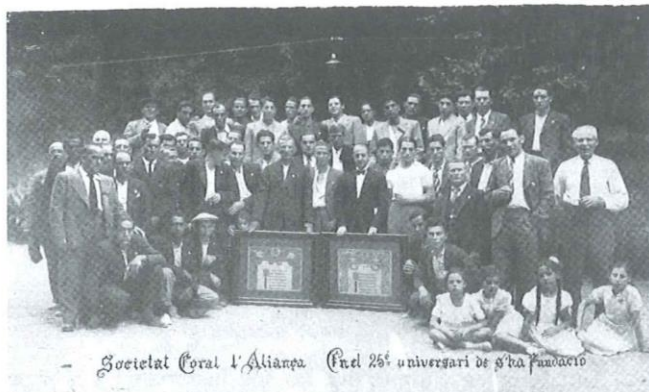
Lluís Millet va néixer l'any 1867. Quan va morir Josep Anselm Clavé l'any 1873, Millet tenia sis anys. Aquest és un factor que cal tenir en compte en el desenvolupament de la música a Catalunya.

Josep Anselm Clavé va ser un autodidacte genial que, a través de la música, portà a terme una gran tasca tenyida d'un arrelat humanitarisme social. Era lògic que, a la seva mort, els cors claverians seguisin la seva via i, a l'ensem, perdés força el motor que les havia fet néixer. Altrament, la qualitat d'aquestes formacions era molt baixa.

Lluís Millet era, en certa manera, l'antítesi de Clavé. Aquest era ateu amb gran preocupació pel món obrer i amb escassos coneixements musicals. Millet, en canvi, tenia uns bons estudis i era catòlic convençut. Ambdós, però, tenien una cosa molt important en comú que els agermanava en la història musical, i era el seu amor a Catalunya a la qual serviren apassionadament amb la seva obra; per això podríem dir que Millet fou com el successor de Clavé.

Quan es va celebrar l'Exposició Internacional l'any 1888 a Barcelona, Millet tenia vint-i-un anys. Amb motiu d'aquell esdeveniment va celebrar-se un concurs internacional de cors i Lluís Millet tingué ocasió d'escoltar agrupacions corals alemanyes,

franceses i belgues que hi participaren. Fou aleshores quan s'adonà del que calia a Catalunya: corals amb coneixements musicals i obertes a amplis repertoris, sense abandonar mai la difusió, ben cantada, de la música tradicional catalana. Ell havia treballat amb Josep Rodoreda, continuador de l'obra de Clavé, i dirigit "La Lira", cor claverià de Sant Cugat, però va veure clarament que la continuïtat havia d'anar per uns altres camins.

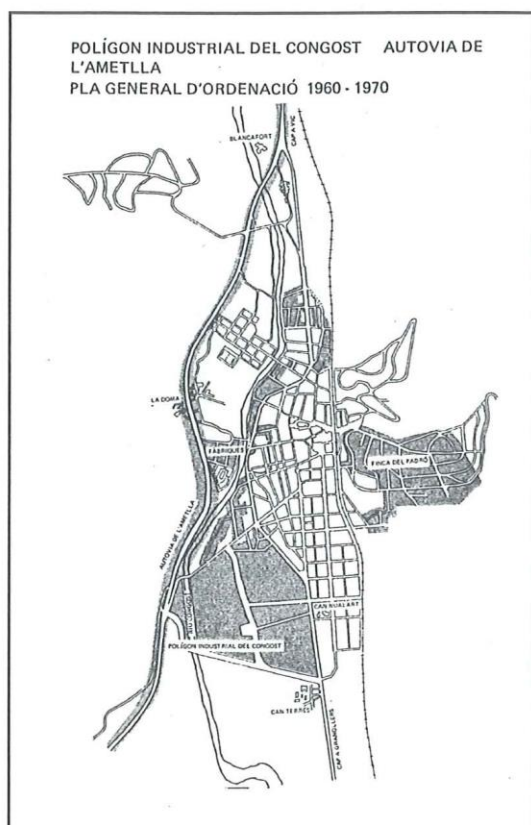
Els components del cor l'Aliança el 18 de juliol de 1936, en la celebració del seu 25 aniversari.

L'Exposició Internacional de Barcelona i el posterior moment del país, amb la naixença del catalanisme polític, hi ajuden. Amb el seu amic Amadeu Vives funden l'Orfeó Català l'any 1891. Millet, visionari, apassionat i entusiasta, té aleshores 24 anys. Si la seva idea inicial era perfeccionar tècnicament el cant de les obres populars claverianes, aviat amplia el camp a les cançons tradicionals del país i s'obre a repertoris més amples. Afirmar: "La fundació de l'Orfeó Català té per objecte la creació i conservació d'un orfeó ben instruït en l'art musical per cantar amb perfecció tota classe de composicions corals", i parla ja als seus primers cantaires d'interpretar un dia la "Novena" simfonia de Beethoven. Veiem, doncs, com l'obra de Millet s'endinsa per camins comuns també a Europa.

Els primers anys de l'Orfeó Català coincideixen amb un moment d'especial esplendor de l'art i la cultura a Catalunya, i de vitalitat del moviment catalanista: Gaudí, el Modernisme, la Unió Catalanista i posteriorment la Lliga, el Primer Congrés de la Llengua Catalana. Hi ha doncs, a tot el país, un ample sentiment d'amor a la pròpia identitat, i això fa que l'obra de Millet sigui aviat entesa, estimada i seguida. El naixement, ben aviat, de nous orfeons "obeï a una sensibilitat comuna i a una voluntat de redreçament, al qual tothom aportava el seu esforç", escriu Pere Artís.

Aquesta llarga introducció ens serveix per entendre la naixença de l'Orfeó Garriguenc que s'insereix plenament a les directrius marcades per Lluís Millet a través de l'Orfeó Català.

fins a constituir-se com a un signe d'identitat del mateix. Aquest és, segurament, un dels aspectes més propers que històricament ha estat més contemplat i estudiat.

Posteriorment, a finals de la dècada dels anys 60 i entrant ja en els 70, la Garriga rep també la influència del desenvolupament industrial que li comporta no solament un creixement demogràfic notable, sinó també una configuració urbanística diametralment oposada a la que va experimentar en les primeres dècades. Del 1960 al 1975, el nombre d'habitants passa de 4.121 l'any 60, a 7.725 l'any 1975, segons les dades del Padró Municipal.

Es a partir de finals dels 70 quan s'inicia una tercera fase d'aquest procés que ens ha portat al moment actual. Dels 7.725 habitants de l'any 1975 s'ha passat a 9.447 a l'any 1991. Veurem quins seran els resultats del Padró que s'està portant a terme actualment. Aquest període també ha marcat la configuració urbanística i de manera diferent com ho va fer el procés seguit en els anys 60.

El component principal de totes aquestes transformacions, tan poblacionals com urbanístiques, és sens cap mena de dubte la immigració. Tal com he assenyalat, existeixen dos períodes clarament diferenciats, i no solament pel volum de l'aportació migratòria, sinó que aquests dos períodes corresponen a dos models migratoris. El primer, que es desenvolupa en el període que va dels 60 als 75, es caracteritza per ser una immigració camp-ciutat provinent de les regions menys desenvolupades de l'Estat Espanyol, majoritàriament d'Andalusia. Els immigrants, joves o parelles joves amb un baix nivell d'instrucció i amb poca qualificació professional, arribaven atrets per l'oferta de treball i pels factors d'expulsió que es produïen en la societat agrària que els havia vist néixer.

Per contra, a partir del 1975, i fins al moment actual, els nous veïns del poble es caracteritzen per ser una immigració provinent en la seva majoria de la mateixa Regió Metropolitana, amb un important pes de la ciutat de Barcelona. Aquesta migració metropolitana, igualment jove o de parelles joves, presenta uns altres nivells tant d'estudis assolits com de qualificacions professionals. La majoria de vegades l'obtenció del nou habitatge a l'hora de plantejar-se on anar a viure, o la millora, no solament de l'habitatge que ja tenien sinó també de l'entorn on viure, és el motiu que empeny i determina aquesta migració.

Una anàlisi de com s'ha anat configurant urbanísticament el municipi ens donaria la imatge clara de com aquests diferents processos han estat determinants que la Garriga estigui estructurada territorialment d'una manera i no d'una altra. Cada un dels moments contemplats ha tingut la seva incidència territorial: l'Eixample vertebrat pel Passeig, els nuclis dels pisos del "Secretari" del barri de Can Noguera i les Cases barates, les diferents urbanitzacions del Padró, Can Vilanova, Can Poi, Els Tremolencs, Can Illa, Can Tarrés...

3. El context d'aquests processos. La Garriga no és un cas aïllat en tota aquesta dinàmica. En els inicis de l'article feia referència a un "punt de sortida" que era el que donava peu a contemplar la realitat de La Garriga en la perspectiva socio-històrica actual. És en el context de la dinàmica de la comarca que podem entendre i ubicar aquests diferents processos. En el darrer quinquenni (1986-1991) la comarca del Vallès Oriental apareix com la primera comarca de l'Àrea Metropolitana quant a taxes de creixement, amb una TCAA¹ de l'1'77, per sobre del Maresme que té un 1'69, del Vallès Occidental amb un 0'91, del Baix Llobregat amb un 0'90 i, molt especialment, per sobre del Barcelonès que té una TCAA de -0'63.

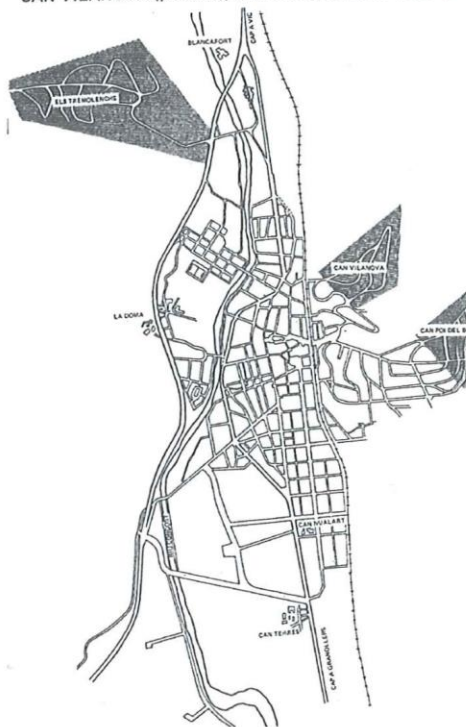
¹ TCAA = Taxa de Creixement Anual Acumulatiu

Aquesta situació capdavantera de la comarca en els creixements durant tota la dècada dels 80 és el resultat, però, d'un comportament divers dels municipis que la conformen i de la seva estructura territorial. Aquesta estructura està basada en tres eixos: un primer format per la capital comarcal, Granollers, que és la dotzena ciutat de la Regió Metropolitana amb 51.873 habitants l'any 1991, en conurbació amb les Franqueses, Canovelles i La Roca del Vallès, conjunt que representa la tercera part de la població de la comarca; un segon eix està constituït per un ampli continuu urbà, amb àmplies zones industrials, i que comprèn els municipis de Martorelles, Mollet del Vallès, Parets del Vallès, Montmeló i Montornès, amb gairebé un altre terç de la població comarcal; el tercer grup el formen la resta dels municipis de la comarca on s'inclouen estructures i dinàmiques poblacionals diverses i on cal remarcar el pes d'un eix que podrien formar els municipis de Sant Celoni, Cardedeu, La Garriga, L'Ametlla del Vallès i La Vall del Tenes, municipis tots ells que presenten un fort dinamisme poblacional i urbanístic amb unes connotacions pròpies i diferenciades de la resta.

4. El repte del futur. Anteriorment, ja hem esmentat que el present de La Garriga és fruit d'un passat i que el futur serà el fruit de tot el que es vagi realitzant en el moment present. La fesomia que un futur proper pugui tenir La Garriga depèn en bona part de la política d'ordenació territorial que es porti a terme tant a nivell global de Catalunya com, principalment també, de la que se segueixi en el Pla d'Ordenació Municipal. L'any 1996 s'ha posat a revisió el nou Pla d'Ordenació Municipal. En els darrers anys ha privat un sentit expansionista que ha afavorit uns sectors concrets i determinats. És d'esperar que sorgeixi una nova política d'ordenació territorial que bandegi l'especulació, i que, primordialment, pensi en les col·lectivitats humanes que són les úniques que realment han de progressar.

El repte del futur és tenir clar quin poble volem i quines són les mesures adequades per aconseguir-ho.

PLANS D'ORDENACIÓ DE: ELS TREMOLENCES,
CAN VILANOVA (part alta), CAN POI DEL BOSC 1970 - 79

ESPLAI
LA LLIBRERIA

LLIBRERIA

últimes novetats
literatura
poesia
història

Banys, 35 - 37 - La Garriga
Tel. 871 49 70 - Fax 871 64 54

PAPERERIA

informàtica
belles arts
papereria en general

BIBLIOGRAFIA GARRIGUENCA (i III)

Joan Hernandes i Oliveres

ABEL, Jordi., JORDANA, Jacint: L'activitat econòmica al Vallès Oriental. El Racó del Llibre de Text. OIKOS-TAU, SA Vilassar de Mar, 1987.

BUXADERA, Imma: "El Modernisme al Vallès Oriental" LAURO revista del Museu de Granollers, núm. 4 Granollers 1992.

FORT, Jordi: *Dossier Marià de Ntra. Sra. del Camí de la Garriga. 1891-1963* (Retallas, Fotografies i Goigs). Arxiu Marià. Corbera de Llobregat, 1993.

TEJERA, Montserrat: El Vallès Oriental. Descobreix-lo. Premsa d'Osona, El 9 Nou. Granollers 1993.

HERNANDES I OLIVERES, Joan: "Gènesi del Carrer Major (I)". AQUÍ la Garriga núm. 4 La Garriga, 1993.

HERNANDES I OLIVERES, Joan: "Gènesi del Carrer Major (II)". AQUÍ la Garriga, núm. 5. La Garriga, 1993.

HERNANDES I OLIVERES, Joan: "Gènesi del Carrer Major (III)". AQUÍ la Garriga, núm. 6. La Garriga, 1993.

HERNANDES I OLIVERES, Joan: "El Carrer de Samalús (I)". AQUÍ la Garriga núm.10. La Garriga 1993.

HERNANDES I OLIVERES, Joan: " El Carrer de Samalús (II)". AQUÍ la Garriga núm. 11. La Garriga 1993.

HERNANDES I OLIVERES, Joan: " El Carrer de Samalús (III)". AQUÍ la Garriga, núm. 12. La Garriga 1993.

HERNANDES I OLIVERES, Joan: "El Carrer de la Salut (I)". AQUÍ la Garriga, núm. 16. La Garriga, 1994.

HERNANDES I OLIVERES, Joan: " El Carrer de la Salut (II)". AQUÍ la Garriga, núm. 17. La Garriga, 1994.

SALVADOR I CORROS, Montserrat: "Casa Barbey". LAURO revista del Museu de Granollers núm. 6. Granollers, 1994.

OLIVER I BRUY, Jaume: El Senyoriu Jurisdiccional de la Garriga (segle XIV). Monografies de Contrapunt.

Editorial Rourich. Sant Cugat del Vallès, 1994.

BENZEKRY I FORTUNY, Albert: La Garriga dia a dia Volum 1, 1901 a 1926. Volum 2, 1927 a 1936. AQUÍ la Garriga. La Garriga, 1994.

AVILA I GRANADOS, Jesús: Els Banys de Catalunya. Col.lecció Terra Nostra. Editorial Columna. Barcelona, 1994.

SUNYOL I GENÍS, Martí: "Pareras i Noguera, Ramon". Homes del Catalanisme. Bases de Manresa. Diccionari Biogràfic. Col.lecció Camí Ral, núm. 6. Rafael Dalmau, Editor. Barcelona, 1995

TURÓN I PIQUER, Ramon: "Conjunt lític D.T.C. I a la Garriga" ANALECTA d'Història Garriguenca nú. 1. Centre d'Estudis Històrics Garriguenc. La Garriga, 1995.

OLIVER I BRUY, Jaume: "El Pla de ca n'Illa de la Garriga: un espai irrigat feudal. ANALECTA d'Història Garriguenca, núm. 1. Centre d'Estudis Històrics Garriguenc. La Garriga, 1995.

CASTELLS I GIRONÉS, Josep: "Comentaris sobre un testament del segle XVI". ANALECTA d'Història Garriguenca, núm. 1, Centre d'Estudis Històrics Garriguenc. La Garriga, 1995.

HERNANDES I OLIVERES, Joan: "Els Mallol (o Mayol)". ANALECTA d'Història Garriguenca, núm. 1. Centre d'Estudis Històrics Garriguenc. La Garriga, 1995.

SALLÉS I PADRÓS, Martí: "Orquídies als boscos de la Garriga ?". ANALECTA d'Història Garriguenca núm. 1. Centre d'Estudis Històrics Garriguenc. La Garriga, 1995.

OLIVER I BRUY, Jaume: "El molí feudal de Blancafort de la Garriga (I)". ANALECTA d'Història Garriguenca núm. 2. Centre d'Estudis Històrics Garriguenc. La Garriga, 1995.

VILARRASA I ANDREU, Sílvia: El Fejocisme a la Garriga. (inèdit). La Garriga, 1995.

SUNYOL I GENÍS, Martí: "Un garriguenc a les Bases de Manresa". ANALECTA d'Història Garriguenca, núm 2. Centre d'Estudis Històrics Garriguenc. La Garriga, 1995.

HERNANDES I OLIVERES, Joan: "Els Bulbena". ANALECTA d'Història Garriguenca núm. 2. Centre d'Estudis Històrics Garriguenc. La Garriga, 1995.

VILARRASA I ANDREU, Sílvia: "Qui som els garriguencs?". ANALECTA d'Història Garriguenca núm. 2. Centre d'Estudis Històrics Garriguenc.

LAITI HSAYBI: "L'última Croada". ANALECTA d'Història Garriguenca núm. 2. Centre d'Estudis Històrics Garriguenc. La Garriga, 1995.

HERNANDES I OLIVERES, Joan: "Bibliografia Garriguenca (I)". ANALECTA d'Història Garriguenca núm. 2. Centre d'Estudis Històrics Garriguenc. La Garriga, 1995.

HERNANDES I OLIVERES, Joan: "Les catifes de Corpus. Aquest bell costum". La Garriga. Àlbum de Catifes, Còpus 1992, 1993 i 1994. AQUÍ la Garriga. La Garriga, 1995.

OLIVER I BRUY, Jaume: Col·lecció de Pergamins de l'Arxiu Històric Municipal de la Garriga. Ajuntament de la Garriga. La Garriga, 1995. Inèdit.

AMADOR I GONZÁLEZ, Anna, OLIVER I BRUY, Jaume: "l'Arxiu de can Terrés de la Garriga. Aproximació arxivística i històrica al seu fons medieval". Actes de les Primeres Jornades de Joves Medievalistes del Vallès. Cerdanyola, 1995. En premsa.

OLIVER I BRUY, Jaume: Pergamins medievals de l'Arxiu Històric Municipal de la Garriga (segles XIV i XV). Actes de les Primeres Jornades de Joves Medievalistes del Vallès. Cerdanyola, 1995. En premsa.

CODINA, Joan: "Can Terrés, 1500 anys després". La Portada del Vallès Revista Cultural Mensual. núm. 7. Granollers, 1995.

OLIVER I BRUY, Jaume: "Inventari de la documentació de Tagamanent de l'Arxiu de Can Terrés de la Garriga (segle XVI)". TAGAMANENT núm. 39. pp. 14-15. Aiguafreda, 1995.

PLADEVALL I FONT, Antoni: "Santa Maria del Camí del Vallès, de la Garriga. Noves notícies històriques". ANALECTA d'Història Garriguenca núm. 4. Centre d'Estudis Històrics Garriguenc. La Garriga, 1995.

OLIVER I BRUY, Jaume: "El molí feudal de Blancafort de la Garriga (i II)". ANALECTA d'Història Garriguenca núm. 3. Centre d'Estudis Històrics Garriguenc. La Garriga, 1995.

GRANADOS I SÁNCHEZ, Jesús: "Les Fonts de la Conca de l'Alt Congost". ANALECTA d'Història Garriguenca núm. 3. Centre d'Estudis Històrics Garriguenc. La Garriga, 1995.

AMADORS I GONZÁLEZ, Anna: "Què en farem d'una biblioteca a la Garriga? Necessitat i utilitat d'una biblioteca pública municipal". ANALECTA d'Història Garriguenca núm. 3. Centre d'Estudis Històrics Garriguenc. La Garriga, 1995.

HERNANDES I OLIVERES, Joan: "Bibliografia Garriguenca (II)". ANALECTA d'Història Garriguenca núm. 3. Centre d'Estudis Històrics Garriguenc. La Garriga, 1995.

VILARRASA I ANDREU, Sílvia: "Un model de premsa local. La Garriga 1914-1995". ANALECTA d'Història Garriguenca núm. 4. Centre d'Estudis Històrics Garriguenc. La Garriga, 1995.

MUÑIZ I MÉNDEZ, Pere: "La saga dels Casanovas, 128 anys fent de mestres a la Garriga". ANALECTA d'Història Garriguenca núm. 4. Centre d'Estudis Històrics Garriguenc. La Garriga, 1995.

GARRIGA I ANDREU, Joan: "Salvador Dachs. Aproximació a la seva biografia". ANALECTA d'Història Garriguenca núm. 4. Centre d'Estudis Històrics Garriguenc. La Garriga, 1995.

SUNYOL I GENÍS, Martí: "La tradició musical a la Garriga (I)". ANALECTA d'Història Garriguenca núm. 4. Centre d'Estudis Històrics Garriguenc. La Garriga, 1995.

HERNANDES I OLIVERES, Joan: "Els Blancafort del Carrer o de Plaça". ANALECTA d'Història Garriguenca núm. 4. Centre d'Estudis Històrics Garriguenc. La Garriga, 1995.

PLANAS I MARESMÀ, Jordi: "La revolució de juliol de 1936 al Vallès Oriental: dietari d'un propietari rural". LAURO revista del museu de Granollers núm. 10. Granollers, 1995. pgs. 16 a 27.

CUSPINERA I FONT, Lluís: "La Garriga i les 'mansanes Raspall'". LAURO revista del museu de Granollers núm. 10. Granollers, 1995.

VILARRASA I ANDREU, Sílvia: Moviments catòlics a la Garriga (El cas feiocista, 1931-1936). Contrapunt. Monografies. Editorial Rourich. Sant Cugat del Vallès. 1997. 129 pg.

**ANALECTA D'HISTÒRIA
GARRIGUENCA**

DIRECTOR

Joan Hernandes i Oliveres

CONSELL DE REDACCIÓ

Jaume Oliver Bruy
Sílvia Vilarrasa i Andreu
Anna Amador i González
Ricard Casadesús i Castro

EDITA

**CENTRE D'ESTUDIS HISTÒRICS
GARRIGUENC**

REDACCIÓ I ADMINISTRACIÓ

Banys, 35-37
telf. 871 49 70 FAX 871 64 54
08530-LA GARRIGA

IMPRESSIÓ

AQUÍ, LA GARRIGA

Dipòsit legal B-31461-95

ANALECTA D'HISTÒRIA GARRIGUENCA
no es responsabilitza necessàriament de l'opinió
que expressin els articles signats.